

AZ ALFÖLD FÖLDHASZNOSÍTÁSI SZERKEZETÉNEK VÁRHATÓ ÁTALAKULÁSA

(Expected Situation of the Structure of Land Use of the
Great Hungarian Plain)

BERÉNYI ISTVÁN

Bevezetés

A magyar mezőgazdaság 1965–1985 között a KGST-n belül hasonló szerepet játszott, mint száz évvel korábban a Monarchia piacán. Következésképpen a mesterségesen fenn-tartott szocialisztikus piaci mechanizmus eltűnése, első lépésben a partnerországok fize-tésképtelensége, majd a politikai keret szétesése a hazai agrártermelést súlyos válságba sodorta. Nyilvánvalóvá vált, hogy a költségekre alig érzékeny nagyüzemi termelési struktúra is tarthatatlan, hiszen a 80-as évek közepén a termelőszövetkezeteknek már több mint 40%-a nem tudta előállítani az újratermelés feltételeit (Enyedi Gy.-né – Kovács Cs. 1989).

Az agrárpiac alakulására a belső gazdasági folyamatok is kedvezőtlenül hatottak (a fo-gyasztás visszaesése), de az agrárexport nyugati orientációja sem jelentett mentőövet az EK-piac viszonylagos zártsága, sajátos igénye és korlátozott felvevőképessége miatt. A fentiekből következik, hogy az ország mezőgazdaságilag hasznosított területe, különösen a szántó nagysága „túlméretezett”, tehát a kevésbé termékeny területek hasznosítása egyre gazdaságtalanabb. Az átlagosan 3 000 hektáros üzemméret sem tartható, hiszen ez esetben a termőterület több mint 70%-a szántó.

Az 1980-as évek elejére a nagyüzemi földhasználatnak más negatívumai is felszínre kerültek, többek között a környezet általános leromlása, a talajok termőképességének gyors csökkenése, a talajvíz elszennyeződése, a hulladékelhelyezés megoldatlansága, a nagyüzemi telepek infrastruktúrájának elhanyagoltsága stb. Valójában a hazai agrárterület tényleges ökológiai állapotáról, illetve annak regionális különbségeiről nincs olyan át-fogó, ugyanakkor kellően megalapozott ismeretünk, amely alkalmas lehetne a földhasz-nosítási szerkezet átalakítási irányainak kijelölésére. Az idő sürget, mert féltő, hogy a mezőgazdasági vállalkozók és kisbefektetők olyan művelési módokba, termelési ágakba investálnak, amelyek a közös piaci rendszerben életképtelenek lesznek. Az esetleges EK-csatlakozás ugyanis nemcsak az ipart, hanem a mezőgazdaságot is „szelektív” fej-lesztésre kényszeríti.

Egymást érik a falusi térségek jövőjéről, s így az agrártermelés új európai lehetőségeiről szóló konferenciák (pl. Düsseldorf, 1993. december 2-3.), ahol az előadók sürgetik az európai agrárpolitika alapvető újragondolását. Henrichsmeyer (1994) szerint az a tény, hogy az EK éves költségvetésének 65%-át az agrártámogatás viszi el, tarthatatlan. A megkezdett agrárreform következménye lesz az agrártermékek felvásárlási árának 30-40%-os csökkenése, aminek várható hatása a mezőgazdasági terület további 15%-os zsugorodása. A szerző megítélése szerint ez azzal jár, hogy a természetvédelmi jellegű területek kiterjedése növekszik, a föld és a földbérlés árának csökkenésével pedig felértékelődnek a relatíve gyengébb adottságú területek, amelyek Európa agrárterületének 30-40%-át teszik ki. Mindez összességében az agrártermelés külterjedésének irányába hat, ami felerősíti az ökológiai adottságokhoz való racionálisabb alkalmazkodást.

Henrichsmeyer fenti jövőképében azok a problémák, illetve megoldásuknak azon lehetőségei villannak fel, amelyek az európai agrártermelésben évtizedek óta jelen vannak, de amelyeket az 1989 utáni fordulat élezett ki igazán. Különösen azzal, hogy a volt szocialista országok az EK-tagságra apellálnak. Hazai szempontból persze szolid optimizmussal is tekinthetnénk az áhított „egységes” európai piac felé, hiszen agrárterületünk több mint fele a kontinens legjobb termőképességű területei közé tartozik, elméletileg „versenyképes”. Kérdés, mikor jutnak e komparatív előnyök érvényre, s addig „miből él meg” a hazai agrárvidék. Ez elsősorban az Alföld dilemmája, hiszen az iparszerkezet is részben az agrártermelés függvénye.

Megítélésem szerint a hazai földhasználat szerkezet-átalakulása során groteszk jelenségekkel kell számolni az elkövetkező években, mert azt nem a termelés piaci átalakulása formálja csupán, hanem olyan ellentétek is, mint a vergődő nagyüzem-maradványok és az átmenetileg életre kapott kisüzemek közöttiek, amelyekből csak lassan kerülnek ki az életképes mezőgazdasági vállalkozók. Továbbá az intenzív és extenzív hasznosítás jelenléte azonos termőhelyi adottságú körzetekben, a lokális piac köré szerveződő termelés és a felvásárlói rendszer szövevényes továbbélése stb.

Hazánk – s így az Alföld – földhasználatának átalakulását tehát egy külső, főként piaci és egy belső, főként regionális fejlődési lehetőség fogja orientálni. E tanulmányban az utóbbi lehetőségre kívánok rávilágítani.

A természeti erőforrások térszerkezete és a földhasználat összefüggése

Az 1980-as évek elején az ásványi nyersanyagok előfordulása, a talajminőség és a vízkészlet alapján készítettünk áttekintő térképet az ország „természeti erőforrás térszerkezetéről”. A módszerről annyit, hogy:

- első lépésben felmértük a három erőforrás településszintű előfordulását;

– a második lépésben pedig a három erőforrás nagysága és minősége alapján a települések pontértéket kaptak.

A pontozás az alábbi kritériumok alapján történt:

a) az adható maximális pontszám azt fejezi ki, hogy az illető erőforrás kategóriáján belül milyen erős terület-, illetve településfejlesztő hatást váltott ki az 1950–1980 közötti időszakban (népességkoncentráció és beruházás);

b) az egyes erőforrások alapján kapott 1–3 pontszámmal az illető erőforrás terület- és településfejlesztő hatását próbáltuk visszaadni;

c) az egyes erőforrások alapján adott pontokat nem aggregáltuk, hanem ezek előfordulása és „súlya”, szerkezeté alapján tettünk kísérletet típusterületek lehatárolására.

A fenti módszer alapján kaptuk az *1. ábrát*.

E helyt eltekintek a módszer további ismertetésétől; nemcsak azért, mert örök ellenzője voltam e módszernek, hanem azért is, mert idejétmúlt. Mégis, kérem, vessünk egy pillantást az ominózus ábrára és hasonlítsuk össze a földhasznosítási szerkezet átalakulását bemutató, a hivatalos statisztika alapján nagy műgonddal elkészített térképpel (1. Magyarország Nemzeti Atlasza 203. oldal, A térkép).

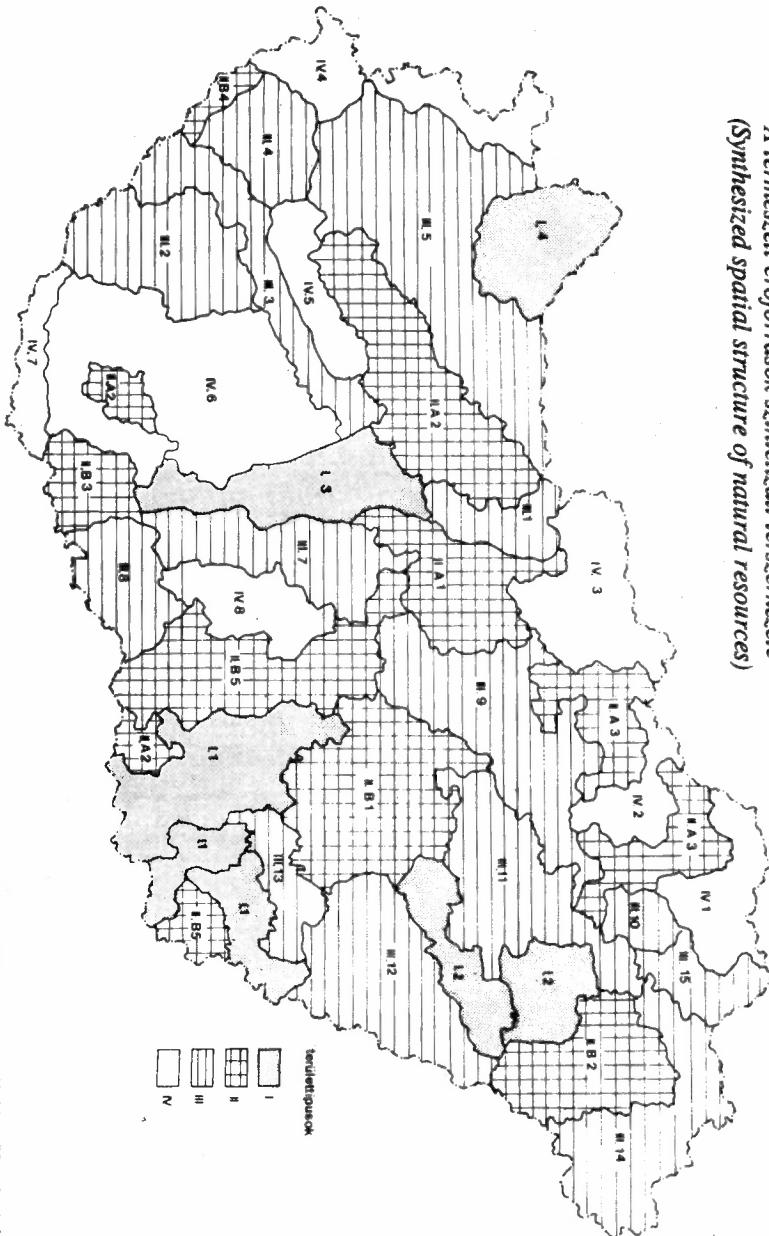
A természeti erőforrások, a társadalmi tér és a földhasználat szerkezeté közötti összefüggés már-már evidensnek tűnő területi összefüggéseket láttat. Az Alföldre vonatkoztatva az alábbi területi típusok tűnnek egyértelműnek:

1. A természeti adottságok elsősorban megújuló erőforrást jelentenek, ezért a terület- és településfejlődés tartós alapját adják, s így a földhasználati szerkezet lassan módosul.

Dél-Tiszántúl név (I. 1. típusok) alatt foglalható össze az a terület, amelynek központjai Békéscsaba–Gyula, Orosháza, Csongrád–Szentés–Hódmezővásárhely–Makó és Szeged. E térségben a földgáz és kőolaj, a felszín alatti és felszín feletti vízkészlet, a talajok termőképessége olyan erőforrás, amely az eddiginél nagyobb lokális fejlesztést indukálhat, ha az erőforrások helyi felhasználásának lehetőségei bővülnek. A földhasznosítási szerkezet fenntartása, a szántó 70% feletti aránya mellett szól a nagy helyi élelmiszeripari kapacitás, a fejlett helyi városi piacok és a külpiazi kapcsolatok. Ugyanakkor célszerű lenne a folyók – Körösök, Maros, Tisza – menti „zöld folyosók” szélesítése, amely a városi lakosság számára bővíthetné a hétfégi pihenés lehetőségeit, esetenként a falusi turizmus megjelenését, illetve továbbfejlődését eredményezné. Egészében véve a térhasználat erősödésével lehet számolni, ami a társadalmi funkciók mind racionálisabb térbeli elhelyezését követeli meg, s ezzel összefüggésben az infrastruktúra gyors ütemű kiépítését.

A *Hajdúság* (I. 2. típusok) Debrecennel és a nagykovács városok közül Karcaggal és Püspökladánnyal olyan fejlesztési sáv, amelynek erőforrásadottságai jelentősek. A földgáz, a termásvíz, a felszín alatti és feletti vízkészlet alapján itt a terület- és településfejlődés feltételei kedvezőek. Ebbe a fejlődési folyosóba sorolható valójában a nagykovács városos Szolnoktól Debrecenig. E települések energiaellátottsága (helyi vagy szállított),

1. ABRA
 A természeti erőforrások szintetizált térszerkezete
 (Synthesized spatial structure of natural resources)

Teljhagyavárzat: I. – a természeti adottságok nagy távon a terület- és településfejlesztés kedvezően befolyásolják, mert megújuló erőforrások is vannak; II. A – nagy távon részben csökkenő erőforrásokkal és vizgazdálkodási szempontból romló helyzettel kell számolni a fejlett iparral rendelkező térségeken; II. B – kedvező természeti adottságokkal rendelkező, viszonylag fejletlen térségek; III – kedvező vízföldrajzi adottságokkal rendelkező, de ásványi nyersanyagokban szegény területek; IV – a terület- és településfejlesztés lehetőségei viszonylag kedvezőnek a rendelkezésre álló természeti erőforrások alapján.

Szerkesztette: Berényi István.

vízföldrajzi helyzete, agrárterületének termőképessége, általános forgalmi helyzete olyan erőforrás, amely ma kevéssé kihasználta. Ennek ellenére a földhasználat intenzív fejlesztésének lehetősége korlátozottabb, mint a Dél-Tiszántúlon, mivel a termőterület 20–30%-át nagy kiterjedésű, gyenge hozamú és részben természetvédelem alatt álló gyepek teszik ki. Ez az extenzív jellegű földhasználat a kisüzemek megerősödésének sem kedvez, az intenzív kultúrák működésének pedig – ami a kisüzemek gazdálkodását biztonságosabbá tehetné – nincs tradíciója. Ugyanakkor esélyt látok az extenzív állattartás „klasszikus” formáinak feleledésére, amennyiben az élőállat értékesítés kedvezőbbé válik.

Valószínűsíthető, hogy a városok környékén kiszélesedik a kertgazdálkodás. Súlyos gond az erdő rendkívül alacsony aránya, miközben növelésének, telepítésének feltételei is rosszabbak, mint a Dél-Tiszántúlon.

A *Közép-Duna mente* (I. 3. típus), Dunaujváros–Dunaföldvár–Paks és Szekszárd a Mezőfölddel szintén olyan térség, amely bár a természeti adottságokat tekintve szerényebb, mint az előző két térség, mégis jelentős, mert olyan jellegű területekkel érintkezik (Budapest, közép-dunántúli iparvidék, Balaton), amelyek gazdasági húzóereje nagy távon érvényre juthat.

A kedvező forgalmi helyzet és a felszín alatti és feletti vízkészletek bősége a jövő városfejlődése szempontjából döntő lehet.

A területhasználat a hidak révén a Duna–Tisza közével is funkcionális kapcsolatban van (pl. erdőgazdálkodás, halászat stb.), de az Alföld fejlődése végeredményben nem sok hatással lehet a terület földhasználatának változására. Erőteljesebb urbanizációt feltételezve a mezőgazdasági terület csökkenésével lehet számolni, és csak bizonyos területeken (a Mezőföld, Szekszárd környéke) képzelhető el a földhasznosítási szerkezet stabilizálódása.

II. Hosszú távon részben csökkenő erőforrásokkal és vízgazdálkodási szempontból romló helyzettel kell számolni a fejlett iparral rendelkező térségek alföldi peremén.

Az *Északi-középhegység* övezetében a Zagyva-völgy és a Sajó-völgy fejlesztési sávjainak van esélye a növekedésre. A fejlesztés azonban az Alföldre nyíló völgytorkolatban – például Hatvan esetében – valószínűsíthető, ahol eltérő gazdasági adottságú területek különböző erőforrásainak felhasználására van lehetőség (II. A. 3. típus).

Nem elképzelhetetlen, hogy a Gödöllő–Hatvan–Gyöngyös–Mezőkövesd–Szerencs tengelyhez kapcsolódnak az északi iparvidékek, ami e zóna földhasználatának átalakulásával járhat. Ez esetben az élelmiszeriparra építhető agrártermelés, a helyi piachoz és idegenforgalomhoz kapcsolódó szőlő- és gyümölcsstermelés erősödhet meg.

II. B. Kedvező természeti adottságokkal rendelkező, viszonylag fejletlen térségek (II. B. típusok)

A Közép-Tisza-vidék Szolnokkal fejletlenebb (II. B. 1. típus), mint az az adottságokból következnek (földgáz, termálvíz, felszín alatti és feletti vízkészlet stb.). Különösen a Szolnok – Törökszentmiklós – Tiszaföldvár háromszögnek volna esélye a dinamikusabb fejlődésre.

A földhasznosítási szerkezet rendkívül kedvezőtlen, mert a nagyüzemi gazdálkodással a szántóföldi növénytermelés a mezőgazdasági terület több mint 80%-át foglalja el. Feltételezhető, hogy a szántó területe 15–20%-kal csökken az ezredfordulóig.

Hasonló, de kevésbé hasznosuló természeti potenciállal rendelkezik Nyíregyháza – Nagykálló – Nyírbátor környéke (II. B. 2. típus). A szomszédos országok energiaforrásai, a hulladékfa mennyisége és az agrártermelés olyan erőforrások, amelyeknek elképzelhető nagyobb helyi felhasználása, különösen az erős munkaerőkínálat miatt.

A földhasználati szerkezet kedvezőbb, mint a Közép-Tisza-vidéken, mert a változatosabb talajadottságok, talajvíz-viszonyok differenciáltabb hasznosítást tesznek lehetővé. Ez kedvez a kisüzemek megerősödésének is. Ugyanakkor azzal a veszéllyel jár, hogy a kezdeti években eltérbe kerül a termelési „autarchiára”, biztonságra törekvés.

Az Alsó-Duna-völgye (II. B. 3. típus) – Baja és Mohács – fejlesztési adottságai is kedvezőbbek, mint e városok, illetve térségek általános gazdasági-társadalmi fejlettsége. A vízkészlet és az agrártermelés színvonala nagyobb és színvonalasabb feldolgozóipart feltételez. Az erdő és a mezőgazdasági terület ésszerű hasznosítása tartós térségfejlesztési potenciál. Egészében a földhasznosítási szerkezet mai arányai kedvezőek.

A Duna – Tisza köze keleti pereme (II. B. 5. típus) – Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa – lehetőségei a földgáz- és részben a kőolajelődfordulással, valamint a kertészeti kultúrák erősödésével nőttek meg. E településsor azonban nem alkot „egységes” gazdasági-társadalmi térszerkezetet, mert Kecskemét a főváros, Kiskunmajsa Szeged vonzásszába esik. A természeti erőforrások tekintetében viszont közel azonos helyzetben vannak.

A földhasznosítási szerkezet viszonylag változatos, csak dél felé nő fokozatosan a szántó aránya. A Cegléd – Nagykőrös – Kecskemét város-hármas funkcionálisan átfoghhatja a központi terület agrártermelését.

III. A harmadik típusba azokat a település-csoportokat, térségeket soroltuk, amelyek energetikai szempontból erősen ellátatlanok, számottevő ásványkincsük nincs, vízföldrajzi adottságaik viszont nem kedvezőtlenek, az agrártermelés feltételei pedig átlagosak vagy annál valamelyest gyengébbek.

A Solti- és a Kalocsai-síkság (III. 7. típus), valamint a Bácska kedvező agrártermelési potenciállal, vízföldrajzi adottsággal, de gyenge energetikai lehetőségekkel rendelkezik. Különösen kedvezőtlen a Kunszentmiklós – Szabadszállás környéki kistérség, ahol az

agrártermelés feltételei is gyengébbek, mint a Kalocsai-síkságon vagy a Bácskában. A terület földhasználati szempontból erősen szántóföldi jellegű, de csak látszólag egyoldalú a hasznosítása, mert a Duna mellett sorakozó községek sokkal jobb termelési helyzetben vannak (öntözés), mint a keleti perem községei. Elképzelhető, hogy ez utóbbiakban a földhasználat tovább tolódik extenzív irányba.

A *Jászság és Heves déli része* (III. 9. típus) átlag feletti agrártermelési adottságokkal rendelkezik. Energiában és ásványi anyagokban szegény, míg vízföldrajzi helyzete a települések fejlesztése szempontjából nem kedvezőtlen. Ugyanakkor az ország gazdasági-társadalmi térszerkezetében viszonylag kedvező forgalmi helyzetben van. Ezért összességében a települések egy részének fejlesztési lehetősége jó – például Heves, Jászberény –, de még Jászapáti, Jászárokszállás, Nagykáta és az említett Hatvan lehetőségei is jobbak, mint a társadalmi hasznosítás jelen szintje.

A szántó kiugróan magas aránya, különösen a Jászságban, egyértelműen hasznos. E térségben is számolni lehet a szántó 15–20%-os csökkenésével, főként a szikesedésre hajló, gyenge termőképességű területeken.

Ezzel szemben az Alföld kedvezőtlen fejlesztési lehetőségekkel rendelkező területtípusai közé sorolható *Tiszafüred és tágabb környéke* (III. 11. típus), valójában a Közép-Tisza-vidék. E térségnek még agrárföldrajzi adottságai is átlag alattiak amellet, hogy egyéb természeti erőforrásokkal úgyszólván teljesen ellátatlan. Nehezen feltételezhető, hogy Tiszafüred mérsékelt fejlesztése esetén a többi településnek ennél nagyobb esélye lenne a termelőerők koncentrálására. Ebből adódik, hogy a földhasználat extenzív irányú eltolódásával lehet számolni. Különösen kedvező lenne, ha a Tisza sávjában jelentősebb erdőtelepítésre kerülhetne sor.

A *Körös- és Berettyó-vidék* (III. 12. és 13. típusok) – Berettyóújfalú, Derecske, Dévaványa – helyzete hasonló, sőt némileg még rosszabb is. Különösen kedvezőtlen, hogy a terület perifériális jellegén alig lehet változtatni. Agrárpotenciálja is átlag alatti, így a helyi erőforrások felhasználásán alapuló gazdasági tevékenység megvalósítására is kevés a remény. Hasonló terület Békés megye északi pereme.

A földhasználati szerkezet valamivel kedvezőbb, mint a Közép-Tisza-vidéken és a terület „kiszáradása” sem érte el az ottani mértéket, ezért agrár-ökológiai egyensúlyának helyreállítására nagyobb az esély.

E tekintetben még kedvezőbb helyzetben van *Szatmár-Bereg* (III. 14. típus), ahol a speciálkultúrák jelenléte, az alföldi átlagnál nagyobb erdőszűtség jobb feltételeket nyújt a terület- és településfejlesztés számára. A felszíni vízkapacitás szempontjából is kedvezőbb terület, mint a Körös-vidék. A falusi turizmus fejlesztésének különösen jók a lehetőségei.

Az agrártáj megőrizte jellegét a nagyüzemi gazdálkodás időszakában is, ezért inkább a földhasználati szerkezet fenntartására, megerősítésére kellene törekedni.

IV. A kedvezőtlen természeti adottságok, az erőforrások hiánya az Alföldnek csak kisebb kiterjedésű területein jelennek meg mint fejlesztést akadályozó tényezők.

Az említett pontozás alapján a *Duna–Tisza közötti hátság* minősült a legkedvezőtlenebb területnek, ami szintén mutatja a pontozásos tipizálás veszélyét, hiszen e vidék szőlőterületei és sajátos szövetkezeti gazdálkodása révén a „szocialista mezőgazdaság” egyik siker-területe volt. A sajátos földhasznosítási szerkezet, az üzemi és település-struktúra elvileg a legkedvezőbb pozícióban várja a piacgazdaságba való menetelést.

Az ásványi nyersanyagok előfordulása, a talajminőség és a vízkészletek alapján is jelentős eltérések vannak az Alföldön, s e területi különbségek közvetve vagy közvetlenül, de nagyon eltérő módon befolyásolják az agrártermelést és vele összefüggésben a földhasználat szerkezetét. Ez esetben a természeti tértagolódás felől próbáltuk felvázolni a földhasználat átalakulásának várható irányait. A természeti tér-gazdaság-társadalom hármassztruktúrájának összefüggése azonban történeti változásában értelmezhető igazán, mivel az egyes struktúráknak sajátos önmozgása, eltérő időbelisége van, miközben magukon viselik, visszatükrözik a többi szerkezetben bekövetkezett változásokat. A természeti térhasználat, s így a földhasználat magában hordozza az ott élő ember gazdasági-társadalmi viszonyait.

Az Alföld földhasználatának változása tehát szükségszerű folyamat, de nem rajtunk kívülálló objektivitás, ezért az ember érdekében történő befolyásolása racionális társadalmi cselekvés.

Irodalom

- Berényi I. (1993) A Jászság földhasználatának változásai. In: *Jászsági Évkönyv*. (Szerk.: Pethő L.) Jászberény. 89–98. o.
- Enyedi Gy. (1987) *Tér és Társadalom*. – *Janus II.*, 1. Pécs, 114. o.
- Enyedi Gy.-né – Kovács Cs. (1989) A termelés szerkezete és színvonala a mezőgazdasági nagyüzemekben. In: *Magyarország Nemzeti Atlasza* (Szerk.: Pécs M.) Budapest, 383–384. o.
- Henrichsmeyer, W. (1994) Agrarstrukturelle Veränderungen. In: *Nachrichten, I.* Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover. 7–11. o.
- Raumordnungsbericht, 1993. Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau. Bonn, 233 o.

EXPECTED SITUATION OF THE STRUCTURE OF LAND USE OF THE GREAT HUNGARIAN PLAIN

ISTVÁN BERÉNYI

Hungarian agriculture had a successful period between 1965–1985 from the point of view of mere production, the foundation of which were the lucky combination of the big farms and private enterprises (homesteads), and also the mass production background which was provided by the COMECON-market. The crisis signs of the agrarian production built on the complicated system of state subsidies appeared in the beginning of the 1980s. By that time the machinery of the big farms had lost its value. At the same time the prices of the industrial products necessary for the maintenance of the level of production (fertiliser, pesticides, machines etc.) had gone up. The market became narrower, because the importing socialist countries lost their solvency one after the other. In 1985, 40% of the big farms were not able to produce the criteria of the re-production.

After the change of 1989 the European market widened theoretically, but not to the extent that could mean a way out of the over-production crisis. In fact, the appearance of Hungarian and Eastern European agrarian products on the Western European market brought focus on the inner contradictions of the EC agrarian policy. According to Henrichsmeyer, an eventual agrarian reform of the EC would result in a 30–40% decline in the collection prices, another 15% decrease in the agricultural land and the growth of the extensive features of production. There is a very slight chance that the Community can take all these up in these years.

Thus the crisis Hungarian agriculture were brought about by the continuous and unfavourable changes of inner and outer conditions. A quick change of paradigm cannot be expected, since the new European frameworks in which the obviously overgrown home agrarian production has to find its place are still unknown.

The gradual formation of the common European market forces the reconstruction of the structure of agricultural production, and also the reformation of land use structure. From the point of view of the change of the land use structure, it is evident that those parts of the country will be intensively or less intensively tilled that have certain comparative advantages (fertility, transportation-market location, social-settlement background etc.) in the home or European regional system.

In our study we defined the regions of the Great Plain with different productive potentials that, in our opinion, have special agrarian potentials from the aspects of regional planning and settlement development, and the ownership and productive relations, the whole vertical system of production has to be transformed according to

this. This has to be based mainly on the local natural-economic-social resources, and the whole of the stimulation should be built on it.

According to the above-mentioned requirements we defined the following spatial types:

I. The natural endowments and the economic-social background of the production forces the maintenance of the agrarian structure, the opportunity for change is little and slow.

II. Though the natural conditions of the production are favourable, some elements of the present economic-social background find difficulty in adjusting themselves to the new-type agrarian production, thus the directions of the production must be found.

III. In these type areas the crisis of the agrarian production is the consequence of the big farm system, amounting to monoculture, strengthening and conserving the agrarian features of the social structure and resulting in the functional decline in the importance of the agrarian towns. In these areas the decrease of the production is inevitable, also the reformation of the structure and the construction of the vertical system of production, procession and marketing.

IV. The Great Plain has got special agrarian regions, e.g. areas of intensive wine and fruit production, or, on the other hand, areas with extremely extensive culture (Hortobágy), that require special regional developmental conception.

This brief summary of the regional types is meant to support the view that the development of the Great Plain cannot be considered as a homogeneous region from the point of view of agrarian production, so a regionally "sensitive" developmental conception has to be worked out, which is a part of a long term regional developmental notion.

Translated by Zoltán Raffay